

обеспечение качества образования, преодоление стереотипов, поддержку языков меньшинств и адаптацию к технологическим изменениям.

Использованная литература

1. Закон Казахской Советской Социалистической Республики от 22 сентября 1989 года О языках в Казахской ССР
2. Конституция Республики Казахстан от 28 января 1993 года. Утратила силу в связи с принятием новой конституции 30 августа 1995 г., см. Указ Президента от 6 сентября 1995 г. N 2454. [Электронный ресурс] URL <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K930001000/info> (дата обращения: 06.02.2024).
3. Конституция Республики Казахстан [Электронный ресурс] URL <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000> (дата обращения: 10.03.2024).
4. Казахстан - 2030 Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев Послание Президента страны народу Казахстана 1997 года [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K970002030> (дата обращения: 10.03.2024).
5. Закон Республики Казахстан от 11 июля 1997 года № 151-ІО языках в Республике Казахстан [Электронный ресурс] URL https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=3008034&pos=3;-103#pos=3;-103 (дата обращения: 10.03.2024).
6. Доктрина национального единства. / [Электронный ресурс] URL <https://assembly.kz/ank.pdf/> (дата обращения: 15.03.2024).
7. Послание Президента Казахстана от 2 сентября 2019 года «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» [Электронный ресурс] https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana (дата обращения: 15.03.2024)

УДК 334.021:35

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ПОЛИГОННЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САЛДАРЫ

Уланова А.

Л.Н. Гумилев атындағы Евразиялық ұлттық университетінің Журналистика және саясаттану факультеті, Саясаттану кафедрасы, 2-курс студенті
aazanau@gmail.com

Қайырбекова Қ.

Л.Н. Гумилев атындағы Евразиялық ұлттық университетінің Журналистика және саясаттану факультеті, Саясаттану кафедрасы, 2-курс студенті
kkai1.zh1@gmail.com

Ғылыми жетекшісі - Бюлегенова Б.Б. с.ғ.к. профессор
bibigul_bb@mail.ru

Аңдатпа. Ядролық қаруың экологияға және адам ағзасына тигізетін қатерлі әсері ұрпақтан-ұрпаққа жалғасуда. Бұл мақалада ядролық қарудың жалпы түсінігін қарастырылып, Хиросима-Нагасаки мен Семей сынақ полигонының зардаптары салыстырылады. Хиросима-Нагасакидің жарылыс болған территориясын қалпына келтіру саясатының нәтижесі керемет көрініс табуда. Қазақстан Республикасының президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2023 жылғы халыққа жолдауында Семей сынақ полигон аумағын ауылшаруашылығы қолданысқа беруді ұсынды.

Кілт сөздер: Атомдық бомбалау, ядролық қару, Семей сынақ полигоны, Хиросима-Нагасаки.

Аннотация. Злокачественное воздействие ядерного оружия на экологию и организм человека продолжается из поколения в поколение. В данной статье рассматривается общее понятие ядерного оружия и сравниваются последствия Хиросимы-Нагасаки и Семипалатинского испытательного полигона. Результат политики Хиросимы-Нагасаки по восстановлению территории, подвергшейся взрыву, находит невероятное отражение. Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев в Послании народу Казахстана в 2023 году предложил ввести в эксплуатацию территорию Семипалатинского испытательного полигона.

Ключевые слова: атомная бомбардировка, ядерное оружие, Семипалатинский испытательный полигон, Хиросима-Нагасаки.

Annotation. The malignant effects of nuclear weapons on the environment and the human body continue from generation to generation. This article examines the general concept of nuclear weapons and compares the effects of Hiroshima-Nagasaki and the Semipalatinsk test site. The result of the Hiroshima-Nagasaki policy of rebuilding the area that was bombed is incredibly reflected. In a Message to the People of Kazakhstan in 2023, President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev proposed to put into operation the territory of the Semipalatinsk test site.

Keywords: atomic bombing, nuclear weapons, Semipalatinsk test site, Hiroshima-Nagasaki.

Ядролық қару қоршаған ортаға және адам өміріне орны толмас зиян келтіретін ең жойқын және қауіпті қару түрлерінің бірі болып қала береді. Оның негізгі компоненті-ядролық октұмсықтар, олардың құрамында бөлгіш-сілтілі элементтер (литий, дейтерий) және ядролық материалдар (уран немесе плутоний) бар. Ядролық қаруды белсендіру үшін ядролық материалдың сыни массасының белгілі бір деңгейіне жету немесе арнайы тізбекті реакция жүргізу қажет. Жарылыс кезінде ядролық қару жарық, жылу, қысым және радиоактивті сәулелену түрінде орасан зор энергия шығарады. Ядролық қарудың жойқын күші қарапайым жарылғыш заттан жүздеген, тіпті мыңдаған есе көп. Ол жергілікті мекенге айтарлықтай зиян келтіруі, көптеген адамдарға әсер етуі және ұзақ мерзімді экологиялық зардаптарға әкелуі мүмкін.

Тарихта болған екі ірі ядролық жарылыс Хиросима-Нагасаки мен Семей сынақ полигонын естен шығармаймыз.

Хиросима мен Нагасаки-Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Америка Құрама Штаттарының Ядролық шабуылдарының құрбаны болған Жапонияның екі қаласы. 1945 жылы 6 тамызда В-29 бомбалаушысы Хиросимаға атом бомбасын тастады, ол қаланы толығымен қиратып, үлкен өрттер, дауыл мен жойқын толқын тудырды. Жарылыс пен оның салдарынан 140 000 адам қаза тапты.

Семей-Қазақстанда орналасқан ядролық сынақ полигоны. 1947 жылы Кеңес өкіметі құрылғаннан бері полигон ядролық қаруды сынау және дамыту үшін пайдаланылды. Полигонда 40 жыл ішінде 456 сынақ, соның ішінде атом және сутегі бомбаларын сынау жүргізілді. Осы сынақтардың нәтижелері қоршаған ортаға және жақын маңдағы аудандарда тұратын адамдардың денсаулығына көптеген зиянын тигізді.

Қазақстанда Семей сынақ полигонын көгалдандыру саясаты бірден жүрген жоқ, себебі бұл полигонда болған сынақтар саны Хиросима мен Нагасакидағы атомдық бомбалаудан 400 есе көп радиацияның бөлді. Сол себепті ғалымдар осы радиацияның әсері жоғалуы үшін 100 жылдай уақытты талап ететінін айтқан болатын.

Полигон аумағын зерттеген ғалымдардың жүргізген жұмыстарының нәтижесінде ядролық қауіпсіз аймақтар анықталды. Сол аймақтарға эксперимент ретінде жылыжайлар салынып, әртүрлі көкөністер отырғызылған. Эксперимент оң нәтиже көрсетті. Сондықтан 2023 жылы ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев "Семей ядролық қауіпсіздік аймағы туралы" Заңға қол қойды және бұл заң 2024 жылдың 1 қаңтарынан бастап күшіне енеді.

Заңды қабылдаудың маңызды сәті оны іске асыру нәтижесінде радиоактивті ластанған аумақтар мен ауыл шаруашылығы айналымына енгізуге болатын ядролық полигонның ластанбаған жерлері бөлінетіндігі болып табылады, бұл шамамен 1 млн гектар. Бұрынғы полигонның жалпы ауданы 1,8 млн гектардан асады. [4]

"Семей ядролық қауіпсіздік аймағы туралы" заңда:

1. Бұрынғы Семей сынақ полигонының жерлерінде және нормативтен тыс радиоактивті ластануға ұшыраған іргелес аумақтарда "Семей ядролық қауіпсіздік аймағы" арнайы аймағын құру;

2. Радиоактивті ластанудың таралуын шектеу;

3. Полигон аумағында радиоактивті қалдықтарды жинау, орналастыру және кәдеге жарату арқылы Семей ядролық қауіпсіздік аймағы аумағын оңалту;

4. Семей ядролық қауіпсіздік аймағы аумағында радиоактивті ластану деңгейінің үздіксіз мониторингі; [5]

Бұл заң аясында полигон аумағының қауіпсіз территориясын ауылшаруашылық қолданысына беріліп, ал радиоактивті аймақтарда радиацияның таралуын шектейтін арнайы жұмыстар жүргізіледі.

Семей сынақ полигоны жабылғанынан 32 жыл өткенімен де, жергілікті халыққа әлеуметтік көмек керекті дәрежеде көрсетілмейді. Осыған байланысты кейбір әлеуметтік мәселелерді қарастырдық:

Біріншіден, полигоннан зардап шеккен Абай облысының тұрғындарына жеткілікті деңгейде медициналық көмек берілуі керек. Мысалы, жыл сайын тегін медициналық тексерулер, тегін дәрі-дәрмек, полигон зардабын тартқан адамдарды шипажайларға жіберу және осы көмектің барлығы зардап шеккен адамдардың ұрпақтарына да көрсетілуі керек.

Екінші мәселе ол - Абай облысының ядролық полигон аймағының тұрғындары ретінде алатын жәрдемақы ай сайын 3000 тенгені құрайды. Бұл жәрдемақы ядролық сынақтан зардап шеккен адамдардың медициналық көмегі былай тұрсын, дәрі-дәрмегіне де жетпейді.

Осы мәселелердің өзектілігін білу үшін, полигоннан зардап шеккен адамдар арасында гугл-сауалнама жүргіздік. Сауалнамаға 64 әртүрлі жастағы респондент қатысты:

“Полигонның қандай зардабы тиді?” деген сұрақ сауалнамадағы негізгі сұрақтардың бірі болды. 64 респонденттің барлығыда өз ауруларын жіктеп жазды.

Жауаптардың ішінде ең көп таралған аурулар қатірелі ісік, қант диабеті, әртүрлі тері аурулары, бедеулік, қалқанша без ауруы, жүрек, бас аурулары, ДЦП, қан қысымы және т.б.

Ядролық сынақтардың салдарынан зардап шеккен азаматтарға берілетін жеңілдіктер туралы ("Семей ядролық сынақ полигонындағы ядролық сынақтардың салдарынан зардап шеккен азаматтарды әлеуметтік қорғау туралы" Қазақстан Республикасының Заңынан) қысқаша мәліметтер:

Заңның 5, 6, 7, 8, 9-баптарында көрсетілген аймақтарда тұрған және тұратын азаматтарға сараланған біржолғы ақшалай өтемақыға кепілдік беріледі.

Төтенше және ең жоғары радиациялық қауіпті аймақтарда тұрып жатқан және 1998 жылғы 1 қаңтарға дейін зейнеткерлікке шыққан азаматтардың аймақтар бойынша зейнетақыға үстемеақы алуға құқығы бар.

Сонымен қатар, Заңның 5, 6, 7, 8, 9-баптарында көрсетілген аймақтарда тұратын азаматтар: [7]

1) қосымша еңбекақы алуға;

2) жыл сайын ақысы төленетін қосымша демалыс алуға құқылы.

Ядролық сынақтардың салдарынан зардап шеккен аумақтарда тұратын балалар мен 18 жасқа дейінгі жасөспірімдер санаторийлік-сауықтыру мекемелерінде тегін сауығуға (медициналық көрсеткіштер бойынша) құқылы. [6]

Бұл заңдарды қарастырсақ, полигоннан зардап шеккен адамдарға әлеуметтік және медициналық көмек көрсетуі тиіс. Алайда сауалнама нәтижесі көңіл көншітерлік емес. 64 респонденттің 60-ы мемлекеттен ешқашан ешқандай көмек алмаған, 4-еуі бір рет қана белгілі бір соммада жәрдемақы алған.

Қазақстан Республикасының 1992 жылғы 18 желтоқсан №1787-ХІІ Заңы, 2 тарауында радиациялық қауіпі бар аймақтарға Абай ауданы, Сарыжал ауылдық округі, Жаңасемей ауданы, Аягөз, Шемонайха, Айнабұлақ, Бесқарағай, Глубокое, Зайсан, Павлодар облысының Май ауданы, Тарбағатай және тағы басқа елді-мекендер жатқызылған. Біздің сауалнамаға жауап берген респонденттер Абай ауданы, Аягөз ауданы, Үржар ауданы, Жарма ауданы, Тарбағатай аудан, Мақаншы секілді радиациялық қауіпі бар аймақтардың өкілдері. Заң бойынша бұл аймақтарда тұратын және тұрған адамдар қосымша еңбекақы алуға, жыл сайын ақысы төленетін қосымша демалыс алуға құқылы. Бірақ сауалнамада респонденттердің кейбірі қосымша еңбекқы және жыл сайын ақысы төленетін қосымша демалыс алмайды. Полигоннан зардап шеккен адамдарға көмек туралы заңдардың қабылданғанымен, олардың кейбірі іске аспай жатқандығын сауалнама нәтижесінен көріп тұрмыз.

Қорытынды. 40 жыл бойы кеңестік ядролық бағдарламаның бесігі болған Семей полигоны өзінің кең аумағынан тыс жерлерде терең із қалдырды. Қазақстанның дала кеңістігін дүр сілкіндірген қуатты жарылыстар ландшафтта өшпес тыртық қалдырып қана қоймай, адамдардың денсаулығы мен қоршаған ортаға орны толмас зиян келтірді. Семей полигонының трагедиясын есте сақтау ғана емес, өткеннен сабақ алу да маңызды. Себебі, 32 жыл бұрын болған полигон зардабын шегіп жатқан адамдар көп. Зардаптан пайда болған мәселелерді шешу үшін Жапония тәжірибесін қайталасақ болады. Сол арқылы полигон жерін қалпына келтіруде жақсы әрекет жасаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жапонияның радиациялық әсерлерді зерттеу институтының «Хиросима мен Нагасакидегі қатерлі ісік ауруы, Жапония, 1958-1987 жж» тақырыбында ғылыми-мақала (Japanese Institute of Radiation Effects Research) // Отчет RERF № 20-93 // URL:

https://www.rerf.or.jp/en/library/archives-en/scientific_pub/rrtoc/rr1993-en/rr9320-en/

2. Е.А. Коган, Г.С. Сагиндикова, С.М. Секамова, Г.Жак, Л.Ш. Реджабаева // РАК ЛЕГКОГО, РАЗВИВШИЙСЯ У ЛИЦ, ДЛИТЕЛЬНОЕ ВРЕМЯ ПРОЖИВАВШИХ НА РАДИОАКТИВНО-ЗАГРЯЗНЕННЫХ ТЕРРИТОРИЯХ СЕМИПАЛАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ КАЗАХСТАНА // УДК 616.24-006.6-02:614.876 URL: <https://journal.pulmonology.ru/pulm/article/download/2847/2258>

3. Пол Хам // "Hiroshima Nagasaki: The Real Story of the Atomic Bombings and Their Aftermath" 2014 // 284-2896.

4. <https://www.eldala.kz/kz/novosti/kazakhstan/15099-zemli-semipalatinskogo-poligona-vvedut-v-selhozoborot>

5. <https://www.akorda.kz/ru/prezident-podpisal-zakon-o-semipalatinskoy-zone-yadernoy-bezopasnosti-565410>

6. Семей ядролық сынақ полигонындағы ядролық сынақтардың салдарынан зардап шеккен азаматтарға біржолғы мемлекеттік ақшалай өтемақы төлеудің және оларға куәлік

берудің кейбір мәселелері туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2006 жылғы 20 ақпандағы N 110 Қаулысы. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P060000110_/compare

7. Семей ядролық сынақ полигонындағы ядролық сынақтардың салдарынан зардап шеккен азаматтарды әлеуметтік қорғау туралы Қазақстан Республикасының 1992 жылғы 18 желтоқсан N 1787-ХІІ Заңы, 2 тарау. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z920003600_#z8

8. Авторлардың жасаған гугл-сауалнамасы. URL: https://docs.google.com/forms/d/1wlAUhwa2YdARTynlQ_3a1DN0XAJp1TTpv_0QjJA/Rqc8/edit#responses

УДК 334.021:35

РОЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ МЕДИА В МОБИЛИЗАЦИИ ПРОТЕСТНЫХ ДВИЖЕНИЙ В КАЗАХСТАНЕ

Утжанов Айбек Ерболович

aibek630@mail.ru

Аскеева Гульнар Байгановна, профессор
ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

В этом исследовании рассматривается влияние социальных сетей на возникновение протестных движений и политическую мобилизацию в Казахстане. В последнее время наблюдается рост числа гражданских активистов, которые используют социальные сети в качестве своей платформы. Мы утверждаем, что рост числа блогеров, которые работают исключительно на платформах социальных сетей, способствовал политической активности и гражданским беспорядкам внутри страны.

Более того, опрос семи наиболее известных политических блогеров на YouTube показывает, что недовольство общественности несправедливостью и недемократическим управлением. Программа SMM позволила выявить конкретные регионы в казахстанской политике, которые наиболее привлекательны для аудитории казахстанских политических активистов.

Несомненно, Казахстан недавно стал частью группы стран, на которые оказала влияние концепция "сетевых социальных движений", введенная Кастельсом М. [1, 3 с.]. С 2013 года количество блогов на Youtube и Facebook значительно увеличилось. Политические активисты использовали платформы социальных сетей для выражения своих недовольств и тщательного изучения обоснованности политического режима, установленного с момента обретения страной независимости в 1990 году. В апреле 2017 года был создан Демократический выбор Казахстана (ДВК), единственное организованное оппозиционное движение. В настоящее время оно работает исключительно на платформах социальных сетей. В результате люди получили доступ к альтернативной информации и начали призывать друг друга выходить на демонстрации на улицы. Неудивительно, что в марте 2018 года суд в Казахстане признал движение "экстремистским".

В то время как социальные движения и конфликтная политика являются естественными компонентами политических систем, автократические правительства принципиально выступают против таких коллективных действий, поскольку они могут привести к дестабилизации этих режимов. Основная цель таких правительств - продлить свое пребывание у власти.

В этом исследовании использовалась программа управления социальными сетями для изучения корреляции между социальными сетями и процессом мобилизации, тактикой протеста и оппозиционным движением. Используя программу LiveDunes для управления социальными сетями (SMM), я проанализировал блоги на YouTube семи оппозиционных